

Q. B. V. D.

CIRCA

FERVIDORUM
ET
GELIDORUM USUM
PARÆNESIS;

138

QUAM,

VENIA EXPER. FAC. MED. AD REG. ACAD. UPS.
PRÆSIDE

VIRO GENEROSISSIMO,

CAROLO
VON LINNÉ,

EQUIT. AUR. DE STELLA POLARI,
S:Æ R:Æ M:TIS ARCHIATRO,
MED. ET BOTAN. PROF. REG. ET ORD. ACAD. SCIENT.
PARIS. UPS. HOLM. PETROP. BEROLIN. IMP. NAT. CUR.
BERNENS. LOND. ANGL. MONSP TOLOS. FLORENT.
ET EDINB. MEMBRO,

*DISSERTATIONE MEDICA INAUGURALI,
PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT*

CAROLUS RIBE,
STOCKHOLMIENSIS.

IN AUD. CAROL. MAJ. D. XII. JUNII, MDCCLXV.

H. A. ET P. M. S.

UPSALIÆ.

FERRVIDORUM
ET
GELLIDORUM USUM
PARLINESIS

ACADEMIAE LITTERARUM TAC. ACADEMIAE LITTERARUM TAC. ACADEMIAE LITTERARUM TAC.

*Nullum animal, præter hominem, calidos se-
qui potus, ideoque non naturales esse.*

PLIN. Nat. Hist. XXVIII. C. 4.

D. D.

uibus sub brevi hac vita obnoxium est hominum genus, morbi, tot sunt, tanque diversæ indolis, ut vitam nostram Iliada malorum si quis appellaret, verum ejus tradidisse videretur characterem. Pathologorum certe vix sufficit diligenter collocata opera, in horum omnium distincte enumerandis determinandisque generibus, speciebusque omnibus eruendis. Cuicumque autem tota illa, in scriptis eorum quæ jam instructa invenitur morborum acies, primo adspectu horrorem creat, major profecto erit horrendi lugendique ratio, quum maximæ parti ipsos homines solvere quasi stipendiaprehenderit; quot enim in victus ratione committunt errores, tot etiam dant morborum arrhas, nisi correctis erroribus, plenis emendorum pretiis.

Plurimum autem cum intersit medentis, non genera solum, sed species etiam morborum novisse, si apta

illis medicamina opponere valebit, causas cognoscere sollicitè studebit. At quum non raro eveniat, ut, morbi licet genio causaque optime cognitè; nam profecto ea nostri est seculi felicitas, plurimorum detectas esse morborum causas, licet non semper proximas, plerumque tamen propinquas; quum eveniat, inquam, ut morbus tamen ipse, ob proprium ægroti in victu errorem, omnem respuat superetque medelam, aut vel superatus, novo iterum errore recrudescat; prudentis erit probique medici, susceptam in se curam si perficiet, pericula hæc indicare & imminetia averruncare mala. Nec defuerunt sane, uti nec hodie desunt, qui scriptis verbisque consilia dederunt optima, rationi atque experientiæ innixa, de victus ratione convenienter naturæ instituenda, quin immo exemplis viam præluere conati sunt, qua, si diu sanitas servabitur illæsa, incedere debent ceteri. Cum vero res summi omnino momenti nunquam animis inculcari satis possit, & ipse prophylaxeos semper studiosissimus fuerim, mecum statueram, specimen quoddam inaugurale editurus, victus errores in nostra saltem gente obvios, nempe illos præsertim, quibus chronici ita dicti morbi originem debent, & pertinaciam monstrare; at, manum operi admovens, plures eos, proh! dolor, esse compertus sum, quam & instituti ratio, & temporis, commode pertractari permittat. Qua propter circa eos tantummodo versabor errores, quos *in fervidorum & gelidorum imprudenti usu*, frequentissime committunt nostrates. Quod dum conatus fuero, rem licet a nemine antea culpatam, vel novam, non proposuero, benevoli tamen Lectoris spero favorem, quum plurimis, etiam hodie, sanitatis de cetero licet observare studeant regulas, circa alterutrum horum familiares esse errores, propria edoctus sim experientia, neque corrigendos, quamdiu discriminis, quod subest, nescii ipsi vixerint. An-

Ante vero quam rem ipsam aggredimur, mox in limine dicendum est, ingestorum non omnia per se salubria esse, neque noxia; alterutram vero illis sæpe imponere qualitatem præparandi adhibendique modum, quem aut mos quidam introduxit, aut præconcepta opinio, rarius ratio. Prioribus omnino adscribendos esse eos, de quibus in præsentī sermo est, errores, libere pronuntiamus; temeritatis vero eo minus hac in re, nos accusaturum fore credimus quemquam, quo magis in sequentibus hæc probare annitemur. Quum vero diversissimi sint caloris & frigoris effectus, quos jam erimus consideraturi, nos eosdem etiam seorsum pertractare oportet; primum igitur de *fervidis*, tum de *gelidis*, dicemus.

CAP. I.

§. I.

Fervida vero cum dicimus ingesta, ea quidem proprie non loquimur, quæ centesimum, secundum Thermometrum Svecanum, caloris gradum continent, & ad quem aquam ebullire cernimus; sed ea, quæ ad quadragesimum ejusdem Scalæ gradum accedunt; sicque trigessimum septimum magis minusve superant, qui vegeti & adulti hominis *a*), seu lactis nutricis, summus est. *Calida* hæc etiam vulgo solent appellari.

Communem eam fuisse Medicinæ cum ceteris, huic agnatis, scientiis sortem dolemus, cujus nec dum probe immunis est, hypothefibus libere admissis, commentisque deturpari; atque his, pro cujusque ad fitiones pro-

a) Calorem hominis paulisper variare posse affectus, aliasque accidentales causas, ex physicis notum est experimentis; naturalissimum cum tantummodo judicamus qui inter 35 & 37, secundum Thermomet. Svec. versatur gradum.

no ingenio innixa fuisse varia, eaque sibi sæpe ipsis tam contraria theoriarum Systemata, ut dudum PLINIO moverint, querelam ne, an admirationem, non dicemus; nempe „mirum, inquit, nullam artium (medicina) in „constantiore fuisse, & etiamnum sæpius mutari, cum „sit fructuosior nulla b).

Figmentis autem quantum indulserint veteres, atque hypothesebus, vel eorum de calore ventriculi, ceterorumque ad chyli officinam pertinentium viscerum, doctrina testatur. Cibos in corpore solvi dum intellexerunt, & calentia simul viderunt mactatorum animalium intestina, temere pronuntiarunt: ut in olla, cui suppositus ignis, sic in ventriculo, cibos lente macerari, quin & coqui; hepar vero, foci ad instar, materiem igni analogam subministrare judicarunt. Qui quidem error, meliora licet dudum simus edocti, per plura tamen secula ad vulgus, etiam nostri ævi, pertransiit; atque illi debetur familiare, quod nostratibus est, de ingestis non mutatis exeuntibus, dictum, *quod cocta non sint*; quod quidem vitium *defectui* attribuunt *caloris ventriculi c)*. Quos intra limites erronea si mansisset theoria, faciles hanc illis quidem largiremur; sed quum alia huic superstructa fuerit, pejoris profecto ominis doctrina; *fervida nempe omnia*, quantum perferre possit corpus, *esse ingerenda*, calori scilicet interno ut suppetias ferant, sicque coctionem accelerent, nobis sane gratule-

b) PLIN. Nat. Hist. T. III. Lib. XXIX. C. I.

c) Sapientem etiam HIPPOCRATEM hancce fovisse sententiam, propria ejus testantur verba: „Secedit, inquit, ipsis cibis per alvum li- „quidus incoctus, - - - patiuntur autem hoc ventres maxime qui „humidi ac frigidi sunt, & propter frigiditatem quidem non conco- „quunt. HIPPOCR. *de Diet. L. III. Sect. XXIV.* Ipsum tamen ut etiam CELSUM calidæ theoriæ licet sectatorem, calidioris regiminis fautores non fuisse, ex utriusque, quæ exstant, scriptis evidenter patet.

tulemur saniozem hujus rei cognitionem, everſaque jamdiu noxia illa veterum commenta. Namque ciborum mutacionem mediante peculiari quodam, & cui-cunque animali proprio, abſolvi menſtruo, jam certo novimus; calorem, pro levi digeſtione neceſſarium, ſed leniorem, ſubmiſtrantibus, quæ circum ventriculum ſita ſunt, viſceribus; adjuvantibus inſuper intimam ingeſtorum miſcelam, tam illo, qui toti inteſtinali canali peculiaris eſt, quemque motum periltalticum dicunt, reptatu, quam & ſepti tranſverſi muſculorumque abdominis in ventriculum & inteſtina alterna preſſione.

§. II.

Hominem caudatum, MAUPERTIO ſic dictum *d*), ſi forte, in fidem peregrinantium, excipias; cujus vero nos adhuc & deſcriptio latet & hiſtoria; animantium nulla, præter hominem ſapientem, cibum appetere igne præparatum optime notum eſt. Et quidem ulteriori forte indagacione non indigna res foret, qui fiat, ut iisdem licet, ſaltem qua ſenſibus & experimentis chemicis perſpici poteſt, cum animalibus ceteris, conſectum ſit elementis humanum genus omne, oſſibus ejusdem indolis, carneis fibris ſanguineque gaudeat iisdem, illi tamen ſolum ignis uſus ſit ad vitam ita neceſſarius, ut *aqua & igne alicui interdicare* pro ſumma habuerint veteres pœna; ſicuti nec hodiernorum cuiquam horum elementorum interdicionem feliciter ceſſuram fore, perſvaſi ſumus. Conjeſturæ interim ſi locus daretur, naturæ forte adſcribi, quod non niſi conſuetudinis vel connatæ quaſi opinionis eſt, facile quidem foret creditu. Et ſane fidem conjeſturæ facere videtur, quæ interiores Americæ amplas plagas barbara hodie occupat gens, eorum omnium,

d) Vid. Generoſ. PRÆſ. SYSTEM. Nat. Edit. X. p. 25. ad finem.

mnium, quæ ad culinam pertinent plane nescia, solis fructibus, quos sponte natura porrigit, nullo quidem cogente creatis utens, & vitam tamen gerens optimam. Quin immo, quos veteres multum celebrarunt, Gymnosophistarum Indiæ, eorumque, qui etiamnum hodie supra vulgus Indorum sapere dicuntur, Bracmannorum nempe, exemplis probari videtur, posse homines vitam commode sustinere sine cibus igne præparatis, atque longævos fieri; scilicet illis fuerunt, ut & his sunt nulla alia fercula, dapes nullæ, nisi quas aut humus offert, aut arbores porrigunt; fructus puta varios, calore solius benefici Solis præparatos. Hos autem, quotquot sunt per horum patriam peregrinati, vitam, asserunt, longe supra centesimum annum plerumque agere, sanitateque interim gaudere incorruptissima; nisi quod cœcitate sapius senes laborent, quam tum senectuti, sensuum fere omnium destructori, tum forte pinguium defectui & ardenti etiam patrio climati adscribendam esse censemus. Neque prætermittendum, quanti reputent etiam nostrates fructuum olerumque varii generis æstivum usum, quamque delectantis refrigerationis cum sensu acetaria cruda adhibent, ut naturæ quasi corporive gratior vix offerri posse cibus videatur.

§. III.

At vero nostratibus, per duas fere tertias anni partes, frigidiorẽ spirantibus auram, neque fructuum copia abundantibus, necesse fuit ex aliis rebus victum quærere, carnibus nempe animalium variorum; quas profecto ut crudas ederent autores esse ullis nollemus, quoniam varia illas egere, si a ventriculo subigentur, præparatione, optime novimus. Raro sufficientem existimamus eam, quam adhibere moris est, dum pisces insolant, carnesque variæ indolis suffumigant, quæ, palato

lato licet sic sapidissimæ reddantur, ventriculo vix, nisi validiori, conveniunt. Laudes e contrario suas meretur sane eorum industria, qui artem coquinariam introduxerunt, in abusum licet sæpissime vertatur. Sicuti enim artifici vitio dare incongruum foret, si quis iis, quæ sua ille arte produxit, abuteretur; sic illius, quem hic impugnare animus est, mali moris eos profecto non accusamus, qui ignis calore cibum præparant, sed qui ferventem adhuc illum calentemve ingerere assolent.

§. IV.

Scilicet ferculis mensæ exstruuntur, tum sorbilibus, tum quæ dentibus sunt comminuenda, omnibus fervidis, omnibus, quantum absque graviore faucium læsione fieri potest, fumantibus ingurgitandis; qui quidem tam alte in animis, nobiliorum non tantum, sed etiam plebeiorum, insedit pessimus mos, ut ab omnibus fere hoc tempore cibus quicumque coctus respuatur, si vel parum deferbuerit; & prandio qui hospites exciperet non calido, elegantiorum morum homo vix reputetur. At quantopere illum natura aversetur, si modo hanc intueri rerum optimam magistram nos non tæderet, neque in illis contemplari dispuderet animalibus, in quibus incorrupta, ut sane in omnibus, præter hominem, manet, nemo non poterit agnoscere. Quis felem vel maxime esurientem, aut animalium ceterorum quodvis aliud, calida sponte ingerere unquam vidit? Quis etiam, vel minis, vel alio quo demumcunque modo, illum, ut exemplo utamur maxime familiari, adigere potuit unquam ad fumantem lambendum escam? Quin potius pluries explorantem vidit atque prægustantem, totiesque cum horrore decedentem, ut demum in proverbium abierit. At secus homines, utriusque cum sortis, tum sexus, agere quotidiana testatur experientia, naturæ id

attribuentes, quod contra eam est, & perversæ opinioni esse tribuendum, declarare nos non hæsitamus. Quod quidem, ut propius rei accedamus, ab effectibus probare studebimus, tum illis, quos extra nos, tum, quos in nos edunt calida liquida, de quibus heic præsertim sermo est.

Notissimum est, coria rigida denuo flexilia reddi aqua in primis calida; vires, quibus sapidæ pollent plantæ, eadem extrahi; cornuum denique compagem penitus solvi; & hæc omnia quam citissime fieri; ex quibus documentis summa aquæ calidæ corpora emolliendi, solvendi, penitus denique destruendi, vis dubia esse non potest. Quid? quod exempla ex Chirurgicis petita eandem probant; calidis nempe epithematibus, iisque humidis, cataplasmata vocant, per diu fota membra, flaccida fiunt, ut robur quasi omne, & ad motum aptitudinem amisisse videantur. Et sane rugosis lotrices manibus eidem vi subscribere non hæsitarent. Ruricularum insuper ut adducamus experientiam, residuo ex cerevisiarum decoctionibus calido saginatos sues, delumbes fieri atque elumbes. Gravioribus autem ii sunt, quos apud omnes, qui liquidis calidioribus abutuntur, cernimus effectus: macies nempe, exhaustæ vires, teneritas, langvor, pallor, tremor, morbos postea dicendos ut jam mittamus. Nec mirum: labefacta enim, ex qua corporis dependet integritas, chyli officina, & qui princeps hujus est, ventriculi robore sublato, chylus, & qui ex illo fit, sanguis, nutritionis & secretionum omnium fons, depravantur, & malorum omnium scaturigines evadunt. Quibus igitur ne sero nimis medicina pararetur, Britannica gens; qua, ut de CARDANO olim dictum fuit *e*), sapientior nulla, ubi sapit, dementior nulla, ubi errat; juscula fere omnia e mensis suis

exu-

e) БОКРЪ. in Meth. Stud. Med. Part. XI. de Diætet.

exulare jussit, & vegeto fruitur corpore; dum contra, cujus ex nostris clarissimus olim vir *f*) meminit, Germanorum quidam medicus, scriptis & exemplo calidorum utilitatem commendationi nimis studens, propriæ victimam fuit theoriæ, & exhaustus succubuit, annum vix supra trigesimum agens. Quanta demum calidis ingestis liquoribus insit vis robore & vigore corpus cito orbandi, simplex etiam, idque sat familiare experimentum persvadebit. Scilicet, non est insolens per hyemem iter facturis, corpus poculis aliquot vini vel cerevisiæ contra frigus munire; quæ si frigida hauriuntur bonum præstabunt, frigus arcendo, effectum; at contra, si calida, idem brevi post gravius persentiri faciunt; laxatarum hic est fibrarum effectus, corroboratarum ille.

Ex dictis constare opinamur, quid de potibus istis, calide sorbendis, tenendum, quibus diffluunt nostrates *g*), & qui ita illis familiares jam diu sunt, ut turpis egestatis quasi signum sit illis non uti quotidie; Theæ loquor infusum, atque Coffeæ decoctum, quibus addi posset, si placet, pulmentum istud, ceteris longe præ-

B 2

stans,

f) RUDBECK. JUN. in Coll. quodam Mscr.

g) Veteres etiam calidis potionibus indulgisse, patet tum ex poetis; ita enim JUVENALIS:

Quando vocatus adest calidi gelidique minister.

Et MARTIALIS:

Calidam possis aquam, sed nondum frigida venit,

Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Tum ex aliis; ex quibus, teste NONNIO, in *Diat. IV. C. 17.*, constat, publica illis fuisse thermopolia, seu cauponas, in quibus calida aqua veniret; nec, quod ibi vendita sit, quemadmodum hodie apud nos Thea, quæ de CAJO CALIGULA refert DIO CASSIUS, dubium esse permittunt; scilicet, interfecisse eum cauponem quendam, quod per dies funeris DRUSILLÆ, Sororis, calidam aquam vendidisset. CLAUDIUM etiam CÆSAREM caupones subvertisse Romæ, quæ carnes coctas & aquam calidam vendebant, relatum legimus.

stans, Chocolada dictum. Quorum quidem usum, quotquot fere sunt, diætetices scriptores jam diu noxium pronuntiarunt, atque modum, quo nocent, varii varie explicare conati sunt; pauci, quem principem nos judicamus, caloris meminerunt.

Namque calorem horum potuum tanti faciunt sordillantes, ut non solum ipsis stomachum quasi moveant, tepidi si fuerint, sed & risum, qui frigidos præferunt. At risus cito luent pœnas miseræ; nam feminas ut plurimum esse observes; attenuatis nempe fibris earum, humoribusque corruptis, male digerit ventriculus, vix tenerrima subigere valens; hysterici affectus infestant colicique dolores, rusticulis fere ignoti; alvus officii immemor fit; leucorrhœa provenit; sanguineæ, sexui isti propriæ, aut abundant evacuationes, aut diminuuntur, vel & penitus deficiunt; brevi, tota machina turbatur, langvet; &, quod his pejus est, soboles deficit, aut saltem matrum errores infantum pœnis luuntur. Sed nec impunitus manet potior, sibi dictus, sexus, si illecebris istis femineis se capi patitur; quin certe hæmorrhoidibus & hypochondriasi laboret, vel tremens brevi evadat, perinde ac si Bacchi per plures annos secutus esset castra; documento, nervis etiam obesse calidos potus; ad quos igitur commode transferri posse videtur istud Pœtæ:

Hoc est quod palles: cur quis non prandeat, hoc est.

PERS. Sat. III. 85.

§. V.

At non intra solam liquidorum classẽm hæret noxius calidorum usus. Nam præter juscula jam memorata, tria potissimum sunt ad mensam etiam referenda, solidioris paullo consistentiæ, quæ ventriculo graviter obsunt, dum calida ingeruntur; nempe:

imo

1:mo *Panis ex furno calens*, apud multos in deliciis habitus; qui, quantum ventriculum debilitat, dici vix potest. Experimentum adferam repetitu facile quod veritatem rei confirmabit. Scilicet, quod coctioni protractiori diu resistit, durissimum cornu, copta calente involutum, ad ceræ quasi mollitiem intra brevissimum tempus redigi posse, videmus; unde qualis sit ejusmodi panis in corpore effectus, dubium esse nequit. Multo autem magis nocivus idem fit butyro, ut a pluribus expetitur, imbutus, *bak-gås* nostris dictus; sic enim præparatus ventriculum non tantum mirum in modum debilitat, sed etiam ipse solutu difficilior evadit *b)*; hinc appetitus defectus & ponderis ille sensus; hinc flatulentia & colici sæpe dolores, quos conqueruntur omnes, quibus tali cibo vesci volupe est *i)*; accedit, quod mollescant inde gingivæ & dentes nigrescant. Neque multum ab illo differunt placentarum plurimæ species; tum quod butyro quasi diffluent, tum quod calidas illas gula semper desideret. Sedulo igitur hæc caveat, quicumque enumerata cupit evitare mala.

2:do *Oryzæ coctæ, calidæ*; quam speciem pultis exempli loco inprimis elegimus, licet nec ceteras, dum calidæ ingeruntur, uti plebeji assolent, impune usurpári posse, ulli concedamus. Quid vero, præ aliis, oryzæ insit nervis inimici, me latet; inesse tamen persvadent observationes, & quidem præsertim eorum, quibus hoc frumentorum genus pro primario cibo est, Indiæ nem-

B 3

pe

b) HIPPOCRATI etiam calidi panis noxios effectus cognitos fuisse non obscurum est; *repentinam enim repletionem inferre*, & *tarde illum transire* asserit; licet hæc siccandi ejus vi attribuat. vid. HIPP. *de victu acutorum*, XVIII.

i) Plura hac de re legantur in *Diff. sub Gener. D:ino PRÆS. habitata 1754, da Pane Diætet. p. 18*; ubi præsertim attentionem merentur ea, quæ de incolis urbis cujusdam Batavæ, ibidem retulit Auctor.

pe orientalis incolarum. Longa etenim hi experientia edocti fuerunt, oryzam calidam frequentius usurpatam, non ventriculo tantum maxime obesse, sed etiam tremores artuum inferre & inprimis cœcitatem; contra, se his malis immunes esse, tepidam frigidamve adhibentes; quamobrem gulæ oblectamento, quam sanitatis integritati, minus studentes, calidam vitant, refrigeratam tantum hodie admittunt oryzam.

Quoniam igitur oryzæ coctæ usus apud nostratum plurimos perquam familiaris est, svafores illis esse vellemus, præsertim si vel levissimum visus vitium jam adsit, ut calida ea non vescantur.

3:tio *Botuli & farcimina*; scilicet non tantum non insuetum, sed & in deliciis est, in primis inferioris sortis hominibus, hos ex olla nuper extractos, fumantes, & manum tenentem fere urentes faucibus intrudere; in quem, jam ante viginti secula, SENECA etiam inuestus est morem, „quemadmodum, inquit, nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum; sed ardentes boletos, & raptim condimento suo merlatos demittunt „pœne fumantes. Quantam autem cibus iste secum ferat noxam, ex prioribus palam esse opinamur, & heic repetere superfluum judicamus; quibus tamen Americanorum insuper addere juvabit testimonia; qui, postquam, solutis allectati Europæorum moribus, calidis delectari cœperunt, ventriculum non modo debilem, & duriorum ut antea cibum solvendo imparum, sed dentes etiam queruntur fragiliores factos, officioque fungendo vix pares esse.

Sed, transmarinis non opus est exemplis, dum propiora ad manus sunt; & quidem nobiliorum testor, tum feminarum, tum virorum, foetida ora & nigro tinctos dentes, calidis unice potibus adscribendos; nam apud rusticos non conspiciuntur, frigida adhuc utentes, & pura,

pura aqua. Vereor profecto, ne, una cum calidorum usu, dentium spurcicies & rubigo olim communis & grata evadat; & ne, ut In his, puras, canum instar, gerere dentes, turpe aliquando nostratibus habeatur. Id saltem verum est, quos tantis laudibus in carminibus suis amatoris quondam extulerunt proci, niveos amicarum dentes rarius jam conspici, nec posse conspici, quamdiu calidorum, ut hodie fit, potuum abusus perstiterit.

Ex dictis constare opinamur, calidorum ingestorum quotidianum & protractum usum corpori nostro adversum esse & noxium; & quidem solidas omnes partes robore & elatere orbando, omnibus inde oriundis malis fontem fieri primarium; appetitum puta prostratum; nam e superioribus pauca repetere non tædet; in colicos dolores propensionem; humorum degenerationem; circulum eorum turbatum; faciem decolorem; excretionum debitarum vitia; hystericos, & quibus hypochondriaci vexantur, affectus; nervorum irritabilitatem nimiam; tremorem; animum demissum; mucii copiam; lassitudinem; frigidi aëris humidique impatientiam summam; dentium vacillationem, fragilitatem & spurciciem; verbo, totam machinam infirmare, turbare, evertere.

§. VI.

Calidorum ita in apricum prolatis periculis, ne quis judicet, nihil eorum, quæ ignis aliquam particulam continent, conducere & admitti debere; necessarium duximus leviter calidorum, seu tepidorum usum opportunum etiam ostendere; idque eo magis, quo certius est, sæpius illa negligi, ubi locus illis tamen esset optimus. Optima igitur judicamus moderate calida in illis corporis vitiis, in quibus vel nimia solidarum partium rigiditas & tensio, vel cutis siccitas, vel spissi humores

cujus-

cujuscunque generis, iique tenaces, humectandi, relaxandi & diluendi necessitatem indicant; vel in quibus sordida eluere, aut indurata solvere oportet; atque adeo in febribus facile omnibus *k*); siti; menstruorum negotio difficili; & alvo tarda; & colicis doloribus; & quæ sunt reliqua ejusdem originis mala. Hinc apposite AVICENNA: „Cum fuerit calidior aqua, & in jejunio bibita, multoties stomachum lavabit, & ventrem solvet; eam tamen frequenter bibere est male, quia stomachi solvit virtutem; quæ vero multum est calefacta, quandoque colicam resolvit, & ventositates solvit *l*); & iterum *m*): particulatim vero mucum ducit & sreatum adjuvat & dolorem omnem mitigat, præsertim in præcordiis & intestinis; ructum movet & flatum provocat, urinam & secessum ducit. Bona etiam est ad concoctionem & digestionem & nutritionem & augmentum; menses ducit; convulsionibus idonea est; uti etiam pleuritidi & perinevmonia. Cavendum tamen, ne per calidorum diutius continuatum usum, dum uni malo medemur, aliis, iisque non levioribus portam pandamus.

CAP. II.

§. I.

Ad alterum argumenti nostri momentum, quod in *gelidorum* consideratione positum est, jam progredientes nos, primum omnino significare oportet, non eorum tantum, quæ proprie gelida dicuntur, seu, quæ ad

k) Febrienti cibum ne offeras, neque forbitionibus subtus alvum ducas. In potu dabis aquam calidam &c. monente HIPPOCR. *de locis in homine* XXXIX.

l) Vid. Avic. *Oper. Tom. I. Lib. I. Fen. 3. Doctr. 2. C. 8.*

m) Idem paulo infra.

ad punctum congelationis aquæ mercurium vel liquorem descendere faciunt, mentionem nos heic facere; sed eorum etiam, quæ his decrefcentis caloris gradu propiora funt, & frigida simpliciter audiunt; quoniam hæc quoque plurimos intempeftive admittere non raro fumus comperti. At quum non omnia omnibus funt æque frigida, neque omnia illa quocunque tempore noceant aut conducant, fed pro confuetudine & conditione utentis; oportet omnino ufum frigidorum commendaturos & vituperaturos abufum, cum latius illa intelligere, tum ad graduum fimul diverfitatem, licet non fcrupuloſius, attendere.

§. II.

Vitio quidem noſtratibus dare nolumus, omnem in peregrinos adoptandos mores propenſionem, quum inter hos fortaffe ſint, qui magno cum patriæ commodo adſciſci poſſint; ſed reticere nec poſſumus, nec debemus, quot ſibi gens noſtra arceſſivit mala, ex quo aliarum gentium, præfertim illarum, quæ calidiorem noſtra hauriunt auram, in veſtitu & victu confuetudinem nimium imitari cœpit. Qui circa veſtitum, patrio climati vix convenientem, committuntur, errores jam mittimus, illos tantummodo indicaturi, quos circa victum, sæpius nobis contigit obſervare. Quum vero plures etiam illi ſint, quam qui arctis limitibus circumſcribi poſſint, eos potiffimum conſiderabimus, qui præſentis propoſiti ſunt, inter quos eminet, glaciei artificialis abufus.

Scilicet ex Hispanis & Italis ad nos translatus eſt pernicioſiſſimus mos, glaciem arte factam, *des glaces, des boiffons glacées*, ex Gallorum lingua, noſtratibus dictam, in menſas ſecundas, per æſtivum præfertim tempus, adhibere, ut, a calidis tum potibus tum condimentis,

tis, fractæ ventriculi vires frigore isto iterum excitentur a). Sed spe sua pessime decipiuntur, qui, una cum ejusmodi frigore, robur etiam dicti visceris obtineri judicant. Et sane graves gelu effectus in externas corporis partes quicumque perpeffus sit; qui congelata membra, aut perniones, viderit, vel saltem audierit; quive pessimas a solo frigidi aëris afflatu oriri colicas non ignoraverit; facile, opinamur, intelliget, non leviora, quin contra graviora multo damna intus assumptam glaciem allaturam fore partibus longe tenuioris texturæ, & ad frigus sustinendum minime factis b). Profecto non possunt non tenues & nudi vasorum ramuli, viscera perreptantes omnia, ab ingesta glacie constringi, quin forsân rumpi c), & quos illi vebunt, humores cogi: nam illæ frigoris vires sunt; nocentiores semper, quo subito magis calidas partes attigerint; ut taceam, ipsas inde marcescere ventriculi fibras, quemadmodum ab externo frigore torpidi fiunt artus. Non est igitur, quod quis miretur, variis in locis inflammationes, post gelidam istam escam, fieri internas, pertinaces; & qui has concomitantur, dolores, sæpe atrocissimos, oriri; & abscessus varii omnino exitus; & choleram, & lethalem intestinorum levitatem; & quæ cetera sunt, plura. Abundant, quæ ab ipsis illis regionibus, ubi quotidie

ufur-

a) Neque veteribus ignota fuisse multa eorum, quibus recentiores jam delectantur, docet SENECA: „Videbis, inquit, quosdam graeciles, palliolo focalique circumdatos, pallentes & ægros, non sorbere solum nivem, sed etiam esse; & frustra ejas in scyphos suos dejicere, „ne inter ipsam bibendi moram tepescant. vid. *Ejusd. Quest. Natur. IV. Cap. ult.*

b) - - „ipse thorax & ventriculus ipse a frigida superatus, „molestè fert, & mortem minatur, quia maxime deservet est. *Hippoc. de humid. usu, VI.*

c) „Frigidum valde venas rumpit, & tussim movet, velut nix, „glacies; & constringit - - - *Hipp. Popul. L. VI. Sect. III.*

usurpatur sæpius nominata glacies, ad nos adveniunt scripta, testimoniis, de ingenti, quam ibidem locorum quotannis illa adfert, clade; multum licet alias consuetudo valeat ad corpora hominum assuefacienda. Ex quibus omnibus quanta illi insit nocendi vis, & ab illa sibi cavere quantum referat, luculenter satis patere existimamus.

§. III.

Minus utique nostratibus familiaris est, cujus supra meminimus, glaciei usus; utinam vulgatiore nunquam fiat! At frequentiore profecto in usu sunt aliæ res, in quibus etiam gelu reconditur. Sunt hæc *frigore duratæ ostreæ*; quas, nescio, quæ angustia primum induxerint homines, ut pro cibo adhiberent recentes; multos tamen novimus, quibus hodieque sunt in deliciis. Cetera, quæ inferre valent illæ, damna ne attingamus; eosdem, quos superiore §:o glaciei in viscera ipsa admissi esse diximus, noxios effectus congelatas ostreas in ventriculum ingestas sequi, observatum est sæpius. Inter plurima quæ extant, duo tantummodo, quæ ad manus sunt, in fidem dictorum, eligimus exempla. Alterum, viri cujusdam, qui mercaturæ causâ ad nundinas Upsalienses olim advenerat; ostreas, quas vehementer desideraverat, occasione data, quindecim simul, licet gelidas, avide comedentis; ex quibus in colicam incidit, post triduum lethalem. Alterum, nobilis cujusdam feminae, quæ triginta abhinc annis Upsaliæ degit, & ostreas appetens, jejuno ventriculo viginti quinque devoravit, omnes congelatas; quo factum est, ut cibi mox fastidio caperetur, & post triduum vehementissimis horroribus, quos infecuta est febris quotidiana duplex, gravissimis stipata symptomatibus; siti, cephalalgia, vomitu; singulis summe violentis, & quæ, febre licet post dies aliquot superata, tamen

per ostiduum continuabant, antequam compefcerentur. Quorum quidem omnium quin gelu inprimis accusari debeat, dubium non est, quod etiam novo probare possumus exemplo; nempe juvenis cujusdam, cui, ex novem comestis pomis gelidis, tussis violentissima supervenit, tantæ pertinaciæ, ut per semestre spatium duraret, &, ne in phthisin æger tandem incideret, omnes vererentur. At, quis noxium diceret pomis vesci?

§. IV.

Tandem considerandus venit potus, qui, quum magnam diætæ nostræ partem impleat, optimi omnino generis esse debet, sanitati si nihil nocebit; illum loquor, quem cum aqua conficiunt, ex qua hordeum corruptum peculiari præparatione coqvunt, & pro majore, quam continet, minoreve Spiritus, ut vocant Chemicis, copia, Cerevisiæ tenuioris vel fortioris nomine insigniunt: gustus sane gratioris, quando rite præparatus & incorruptus est. Quoniam vero, æstivo præsertim & autumnali tempore, acorem cito suscipit, unde non solum ingratus sed & noxius evadit; solent hodie opulentiores primo vere curare, ut cellæ, qua dimidiam partem repleantur glacie, in quam repositis postea cerevisiæ doliis, ab aciditate hæc optime conservatur; potatu svavis, & sub æstivis caloribus summe refrigerans fit; & peculiari eapropter Sveco nomine, *iskällare dricka*, donata est. De quo quidem invento gratulentur ne sibi, an doleant homines, dubius hæreo. Tot enim tristia sæpius intra patriam exstiterunt documenta summarum ex istis cerevisiis noxarum, ut velo eadem obtegere dolens jubeat animus. Verum quidem est, multa, alias non vitanda, damna averti posse, si, ut prudentiores solent, quantum cerevisiæ pro sequente die opus sit, tantum e cella pridie promatur, quo intensissimum
mi-

minuatur, quod contraxit, frigus a). Quoties vero acciderit; & sane non raro accidit; ut vel prorsus id neglectum fuerit, vel deprompta quantitas usui intento non suffecerit, novaque ideo, recentissime ex frigida cella hausta, propinanda fuerit, varia inde mala, colicos puta dolores atrocissimos, pectoris, hepatis, renum, aliarum denique partium, inflammationes; quin immo articulorum dolores, hydropes, & chronicos alios morbos, oriri, observatum est.

Hæc scribenti mihi in animum incurrit, qui Falunæ urbis incolarum olim fuit, mos, dum hospites comiter exciperent, cerevisiam, quæ omnem aliam, in patria usitatam, semper antecellit, illis offerre; tumque pocula vel integra, vel qua dimidiam saltem partem, non alternato spiritu, frigida ista hauriendo, in bibendo vires invicem tentare. Quæ consuetudo male illis cessit. Accidit enim, idque præsertim anno hujus seculi trigesimo quarto, ut hydrope optimorum civium plurimi quotannis e medio tollerentur. Quod cum frigidis tantummodo deberi & superfluis potationibus superstites comperissent, mortuorum tandem perterriti exemplis, erroreque mature misso, periculum evitarunt.

Commune demum est, inferioribus præsertim fortis hominibus, vitium, cum a febre calent, frigida ingerere stomacho; ex quibus sæpius febres ingravesce-

C 3

re

d) Meminisse oportet, aquam coctam fortius, non cocta, frigus contrahere. Ideoque Romanis in usum fuit *aquam decoquere, vitroque immisam in nive refrigerare*, teste PLINIO in *Nat. Hist. Tom. III. L. XXXI. C. III.* Et Indianis frequentissimum est, calidam, quæ illis est, aquam lagenis committere, quas in palmis suspendunt, ubi tam valde refrigeratur, ut non nisi assuetus eam perferre possit.

re visæ sunt. Frequentissime autem, cum a labore vel motu fortiori exæstuant, imprudentiores aquam, etiam frigidissimam, avidè hauriunt, unde non raro sævissimæ pulmonum, & ventriculi intestinorumque inflammationes, aliavè mala, excitantur e). Perstat enim regula: motibus oppositis nihil periculosius in corpore humano. Angue igitur & cane magis caveat ab isto errore, quicumque propriæ sanitatis vel minimam curam habuerit.

§. V.

Paucis autem monere ordo jubet, non omnem frigidi potus usum nocere, quin potius calidorum usu in plurium morborum curatione latius multo paterè. Temperate frigidam heic loquor aquam, scilicet eam, quæ non multum calori hominis naturali inferior est; licet adsveto tamen aliquantisper frigidior concedi possit. Sicuti enim ALEXANDRO Regi non bene successit, in frigida unda exæstuans refrigerare corpus; sic Fennoni, aut alii cuidam a teneris adsveto, e calido baineo in mare vel nives prosilire sapius non nocet. Neque nos illi, qui calidis diu indulserit potibus autores esse vellemus, ut mox frigidam cum calida mutaret diætam, licet Lappones Sveciæ aquam impune haurire noverim, quæ intra primum congelationis punctum & octavum caloris versatur. Id dico, quod si ulli cuidam rei polychrestæ titulus conveniret, aquæ temperate frigidæ illum certe esse largiendum:
Nam

e) J. BAUHINÈ accidisse relatam est, ut, per Apenninas alpes iter faciens, a potu aquæ frigidæ cystitidem contraxerit, ita ut pæne periret; sed meminisse juvabit auxilii, quod illi tulit Socius GABELKOFER, qui propinatis amico quatuor nucibus myristicis, vitam morituro promitte servavit.

nam profecto, quæ acidulis plerisque juste adscribitur medicandi vis, non minima ipsarum frigiditati debetur. Quemadmodum enim frigida balnea externis corporis partibus robur addunt; sic frigide ingesta aqua languentem excitat ventriculum, viscera cetera; deperditum restituit cibi appetitum; humorum circulum auget; vasa omnia justo laxiora moderate coarctat, excretionem promovet; quid? quod viscida omnia abluat, & ne nova iterum generentur, impediatur. Hinc frigida potatoribus linguam semper puram esse cernimus, atque dentes firmas, nitidas, sanitatis incorruptæ indices non fallaces f). Nec desunt intra vulgus morborum exempla, cum chronicorum, quos frigida tantum, nec medicata, aqua penitus abstulit; tum quotannis redeuntium, quos frigida averruncavit. Ut raceam, plurimis, quibus Macroborum ætatem attingere contigit, præter aquam vivam frigidam, pro potu nihil fuisse g).

Sequitur igitur cum calidis tum frigidis, sua esse damna, sua commoda; quorum illa qui vitare, hæc adsequi, cupiverit, veterem teneat canonem:

Moderata durant.

f) Dentium puritatem & nitorem tanti æstimant in judicando de integritate sanitatis mancipiorum, quæ pro colendis Colonis in America constitutis, sibi ex Africa comparant Australes populi, ut quibus istæ deficiunt notæ, nullo ad cetera sanitatis signa habito respectu, ad laborem minus idonea habeantur subjecta.

g) Nihil esset, si vel nomina solum recenserem eorum, de quibus certo constat, per frigida quotidianum pro potu usum, provectiorem illos sibi comparavisse ætatem. Virum macrobium Clivensem tantum adferam, quem Principis ex jussu, MENZELIUM Boruss. Regis Archiatrum interrogasse legimus, quali diætæ generi summam, quam contraxerat, senectutem deberet. Cui ille salientem manu monstrans fontem: *Hanc, inquit, quam vides, crystallinam a teneris quolibet mane juvenis hausit undam.*

SOLI DEO GLORIA.

